

TIBBIYOT SOHASINI YANADA ISLOH QILISH VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI

Sattorova Xurshida Shuxrat qizi

O'zDJTSU Yakkakurash turlari

fakulteti 4-bosqich talabasi

sattorovaxurshida1@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6024046>

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 15-dekabr 2021

Ma'qullandi: 15-yanvar 2022

Chop etildi: 5-fevral 2022

KALIT SO'ZLAR

Inson salomatligi, tibbiyot, fiziologiya, gigiena, psixologiya, jismoniy harakatlar, aqliy mashqlar, salomatlik sirlari, badantarbiya, sport.

Kirish dolzarbligi.

Tibbiyot sohasi juda qadimgi sohalardan biri hisoblanadi. Uning ilk ildizlari Qadimgi Misr va Mesopotamiya sivilizatsiyalari tarixiga borib taqaladi. Masalan, misrliklarga tibbiyot sirlari juda yaxshi tanish bo'lgan. Mumiyolangan mayyitlarni tayyorlay turib misrliklar odamning ichki tuzilishini ham yaxshi o'rganganlar. Tomir urishiga qarab inson kasalliklari sabablarini aniqlashgan. Davolash muolajasida ko'katlar damlamasi, minearal suvlar va tuzdan keng foydalanganlar. Misr shaharlarida tabiblarga ta'lim beruvchi maxsus maktablar bo'lgan. Bundan tashqari, mesopotamiyaliklarda esa zoologiya, biologiya, kimyo va tibbiyotga oid bilimlar yanada ravnaq topgan. Mil.avv. 3-mingyillikdayoq bu yerda turli-tuman dori-darmonlarni tayyorlash bo'yicha dasturilamal tuzilgandi. Bu

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada tibbiyot sohasi tarixi, zamonaviy tibbiyot yo'nalishlari, O'zbekistondagi tibbiyot taraqqiyoti, rivojlanish istiqbollari, tibbiyot sohasidagi muammolar haqida yoritib beriladi.

davlatlardan keyin tibbiyot sohasidagi bilimlar asta-sekin taraqqiy qilib qo'shni Hindiston, Fors davlati va boshqalarga kengiyildi. Tibbiyot sohasi eng qamrovli sohaga aylanib bordi. Ammo bitta savol tug'iladi. Nega shunda ham insoniyat kasallikdan hech xalos bo'lmadi hattoki kelasi rivojlangan asrlarda va eng taraqqiy etgan 21-asrda ham hech tugamadi?

Ilmiy izlanishlar.

Tibbiyot sohasi hozirgi davrdagi taraqqiyot darajasiga yetib kelguncha qancha tarixiy, ijtimoiy, siyosiy yo'llarni bosib o'tgan. Bu soha rivojida ko'plab taniqli shaxslar o'z davrida faoliyat olib borishgan. Xususan, yangi davrdagi ilmiy izlanishlar XVII asrda golland olimi A.Levenjuk 300 marta kattalashtirib ko'rsatadigan mikroskop yaratdi. Bu esa

inson tanasi, o'simliklar, hayvon dunyosi tuzilishini batafsil o'rganish va bakteriyalarni aniqlash imkonini berdi. Keyinchalik mikroskop yordamida ko'pgina bakteriyalarning kasalliklarga sababchi ekanligi isbotlandi. XVIII asrda ingliz shifokori E.Jenner odamga chechak kasali sigirdan yuqsa, yengil o'tishini, so'ngra bu kasalni yuqtirgan kishida chechakka qarshi immunitet paydo bo'lishini, ya'ni unga chechak kasali boshqa yuqmasligini aniqladi. Ana shu kuzatishlarga asoslanib Jenner chechakka qarshi emlash usulini kashf etdi. Bu esa millionlab kishilarning hayotini saqlab qoldi. Industrial kapitalizm davriga kelib esa 1880-yili nemis olimi K.Eber ichterlama, 1884-yili F.Lyofler bo'g'ma tug'diruvchi mikrobn topdilar. Nemis olimi R.Virxov hozirgi zamon patologik anatomiya asoslarini yaratdi. 1875-yili F.A.Lesh amyoba dizenteriyasini tug'diruvchi mikrobn aniqladi. Yuqumli kasalliklarga qarshi kurash ishiga sil kasalligini keltirib chiqaruvchi batsillani kashf etgan nemis olimi Robert Kox ulkan hissa qo'shdi. U epidemiyalarga qarshi profilaktik choralarni ishlab chiqdi va dori-darmonlar yaratdi. Rus olimi, Nobel mukofoti laureati I.Mechnikov esa organizmlarni mikroblardan himoya qilish haqida yangi ta'limot yaratdi.

Biologik va biokimyoviy kashfiyotlar tibbiyotning reanimatologiya, anesteziologiya va immunologiya kabi yangi muhim tarmoqlarini vujudga keltirdi. Jarrohlik yangi bosqichga ko'tarildi. Bu hodisa inson tanasining dastlab buyrak, so'ng yurak, o'pka va boshqa a'zolarini ko'chirib o'tkazishda o'z ifodasini topdi. Tibbiyotda sun'iy yurak ishlatishga erishildi. Davolashning jarrohsiz usullari kashf etildi. Bugungi kunda buyrakdagi

tosh ultratovush zarblari bilan maydalanmoqda. Insonning ko'rish qobiliyati lazer yordamida tiklanmoqda. Yadroviy magnit tebranishlariga asoslangan kompyuter tomograflari yordamida bemorlarga tashxis qo'yilmoqda.

Ayniqsa, XIX va XX asrlarda bu yo'nalishda tibbiyot gurkirab rivojlandi. I. M. Sechenovning «Bosh miya reflekslari» (1863-yil) asari shifokor va fiziologlarda dunyoqarashning shakllanishida muhim ahamiyat kasb etdi. Rus olimlari S. P. Botkin, I. M. Sechenov, I. P. Pavlov, G.A. Zaxarin (kasallikni aniqlashda bemordan so'rab ma'lumot yig'ish uslubini ishlab chiqqan), A.A. Ostroumov tadqiqotlari tufayli markaziy asab tizimi va butun organizmning faoliyati qonunlari nazariy ta'riflab berildi. I.P. Pavlovning ovqat hazm qilish sistemasi fiziologiyasiga oid ishlari Nobel mukofotiga sazovor bo'ldi. Uning oliy nerv faoliyati haqidagi ta'limoti barcha klinik fanlarning rivojiga katta ta'sir ko'rsatdi.

Davolashni u kompleks chora-tadbirlardan: gigiyena talablariga mos hayot kechirish iqlim bilan davolash (klimatoterapiya) va dori-darmonlar bilan yordam berishdan iborat deb bildi. Sil to'g'ri-sidagi ta'limotga uning tomonidan ko'pgina yangiliklar kiritildi. Qimiz bilan davolashni amalda joriy qildi, fizioterapiya uslublarini shifobaxsh ta'sirini ilmiy jihatdan asoslab berdi.

Aleksey Aleksandrovich Ostroumov (1844—1908) — mashhur rus terapevt-klinisisti. U yurakning I toni kelib chiqishi jihatidan klapanlarga bog'liq ekanligini birinchi bo'lib isbot qildi. Boshqa tadqiqotlari bilan tomirlarning devorlarida ham tomir toraytiruvchi, ham tomir kengaytiruvchi nervlar borligini ko'rsatib

berdi: ba'zi shishlar va ter ajralishining nevrogen xarakterda bo'lishini aniqladi.

Stetoskop yordami bilan eshitib ko'rilganda, yurakdagi payqab bo'lmaydigan tovush o'zgarishlarini to'g'ridan to'g'ri quloq tutib eshitib aniqlash mumkinligini (galopritmi normal III ton va boshqalarni) isbot qilib berdi. 1909-yili V.P. Obrazsov N.D. Stra- jesko bilan birgalikda yurak arteriyalari tiqilib qolgan degan tashxisni tirik kishiga qo'ydi va miokard infarktining klinik manzarasini bayon qilib berdi. A.A. Vishnevskiy, E.N. Meshalkin va boshqalarning nomlari bilan bog'liq. N.N. Petrov va P.A. Gersen onkologiyani rivojlantirishga katta hissa qo'shishgan.

Tadqiqot natijalari va muhokamasi

Mustaqil O'zbekistonda «Ichki kasalliklar» fanining rivojlanishi va taraqqiyoti. Odamlarda uchraydigan kasalliklar, ularni davolash va oldini olishni o'rganadigan klinik fanlar asosiy davolash uslubiga ko'ra, terapiya va jarrohlikka bo'linadi. Tibbiyotning bu qismlari ham o'z navbatida, ayrim a'zo, sistemalar kasalliklarini o'rganish, davolashi, ba'zi kasalliklarning ko'p uchrashi, o'ziga xosligi hamda qo'llaniladigan asosiy tekshirish va davolash uslubiga ko'ra, yana bir necha sohalarni o'z ichiga oladi. Chunonchi, terapiya, kardiologiya, revmatologiya, nevrologiya, gastroenterologiya, gematologiya, endokrinologiya, geriatriya, ftiziatriya, nevropatologiya, psixiatriya, kurortologiya, fizioterapiya, davo fizkulturasi, tibbiyot radiologiyasi va rentgenologiya qismlariga bo'linib rivojlandi.

O'zbekistonda ichki kasalliklarni o'rganishda tibbiyotga oid tadqiqotlar ko'lami kengaydi. Ateroskleroz, gipertoniya, miokard infarkti, stenokardiya, revmatizm, yurakning ishemik kasalligi, yurak porogi kabi yurak-tomir kasalliklari, ovqat hazm qilish tizimi kasalliklari (gastrit, kolit, enterit, enterokolit va boshq.), gepatit, chillashir, pellagra va boshqa kasalliklarning kelib chiqish sabablari, tarqalishi, davosi va oldini olish masalalari chuqur o'rganildi. Punksion biopsiya, laparoskopiya, radiogematografiya, ichki a'zolar kasalliklarini maxsus apparat yordamida aniqlash

tufayli ichki kasalliklarning yangi klassifikatsiyasi tuzildi. To'qimalarda parazitlik qiladigan lyambliyalarni topish va u keltirib chiqaradigan kasallik — lyambliozni kompleks davolash usuli ishlab chiqildi. O'tkir va surunkali pnevmoniya, bronxial astma kabi kasalliklar alohida e'tibor bilan o'rganilmoqda. Anemiya, leykoz kabi kasalliklarni o'rganish va ularni davolashda talaygina yutuqlarga erishildi. Olimlardan M.I. Slonim, I.A. Kassirskiy, N.V.Danilov, A.N. Kryukov, M.F. Mirochnik va boshqalar bergan tadqiqotlarni keyinchalik Z. I. Umidova, A.X. Xo'jayev, E.I. Otaxonov, N.I. Ismoi- lov, A.A. Asqarov, A.S. Mnushkin, M.H. Hamidova, A.M. Ubaydullayev, U.A. Asqarov va boshqalar davom ettirib kelishmoqda.

Endokrinologiya bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar (Y.H. To'raqulov, S.A Ma'sumov, P.I. Fyodorova, R.K. Islombekov, E.G. Qayumov, Sh.Sh. Ilyosov) natijasida respublikamizning ayrim tuman- larida tarqalgan qalqonsimon bez kasalliklari (xususan, buqoq) keskin kamaydi. Ichki sekretiya bezlari, diabetoldi holatidagi

kishilarda lipidlar almashinuvi va gemodinamikasi o'rganildi. Fizio- terapiya va kurortologiyaga oid olib borilgan tadqiqot va izlanishlar natijasida respublikada ko'pgina mahalliy ma'danli suv va shifo- baxsh iqlimli joylar — «Chimyon», «Chortoq», «Toshkent» mineral suvi, Sitorayi Mohi Xosa ishlab turibdi. Bu sohada Y.K. Mo'minov, Z.A. Dolimov, R.A. Katsenovichlarning xizmatlari katta.

Tibbiyot sohasining mana shunchalar yuqorilab, ildamlab ketayotganiga qaramasdan hozirgi kunimizda bu dunyo bo'yicha millionlab insonlar kasalliklardan aziyat chekishmoqda, epidemiyalardan halok bo'lishmoqda. Hali hanuz insoniyat bu kasalliklardan butunlay forig' bo'lolmadi. Fan-texnika va ilm-fan taraqqiyoti o'zining kulminatsiyasiga yetgan bir paytda biz insonlar endi yana o'sha qadimgi dunyodagi va o'rta asrlardagi tabiiy davolanish usullariga, ya'ni tabobatga murojaat qilishga majbur bo'lyapmiz. O'z davrining mashhur tabiblari Gippokrat, Abu Ali ibn Sino, Abu Bakr ar-Roziy va boshqa mashhur tibbiyot sohasining yetuk bilimdonlari qoldirib ketgan buyuk tarixiy tabobat merosiga murojaat qilib, uni yanada chuqur o'rganib, uni o'z hayotimizda sinab ko'rib foydalanyapmiz.

Xo'sh endi hozirgi paytdagi fan-texnika natijalari bo'lgan texnika, texnologiyalar bu buyuk shaxslar merosi oldida yana ojizligini namoyon qilmoqda. Hozirgi texnologiyalar shu darajada sun'iy lashib ketdiki, kasallikni davolasho'rniga qaytaniga yangisini yaratmoqda. Masalan, oddiy telefon, kompyuter tomografiyalari. Bular lazer nurlar va o'ta kuchli radioaktivlik xususiyatga ega bo'lib, hozirgi tibbiyotni

shularsiz tasavvur etib bo'lmaydi, ammo baribir tabiiy quyosh nuridan aslo ustun emas, albatta. U tushgan joyini kuydirib tashlab, falajlab tashlash kuchiga ega. Masalan, ko'zni ko'r qiladi, boshga tushsa kal qiladi, suyak va to'qimalarga tushsa o'simta va rak yaratadi. Bunaqa qudrat esa inson ongining yaratgan so'nggi hosilasidir. Ammo bu o'ziga dushman bo'lib xizmat qilyapti. Endi bitta savol tug'iladi. Insoniyat bu yaratgan ixtirolari bilan insoniyatni kasallikdan kelasi yillarda butunlay xalos eta oladimi? Tibbiyot sohasi mutaxassislari o'zlari ham bu muammoli savolni yechishga ojizdirlar.

Demak, taraqqiyot qanchalar shu darajada yuksalaversa, laboratoriyalarda turli tajribalar o'tkazilib, turli dorilar yoki boshqa organizmlar yaratilaversa, bu albatta insoniyat nafsining chegaradan chiqqanligini bildiradi, aksincha yaxshilikka emas, yovuzlikka xizmat qilinadi, xuddi koronavirus **COVID 19** pandemiyasi kabi xitoyliklar tomonidan yana boshqa bir millionlab insonlarni qirishga yetadigan kuchli virus yoki boshqa kasallik o'ylab topilgani kabi. Bulardan tashqari ko'plab sohalarning avtomatlashtirilishi, robotlashtirilishi ham jamiyatda ishsizlikni, tanballikni, harakatsizlikni keltirib chiqaradi. Bu esa tayanch-harakatlanish tizimi kasalliklariga sabab bo'ladi. Insonlar tobora semizlikka yanada moyil bo'ladi. Oddiy telefon va Internet quliga aylanadi, bu esa ruhiy va asab kasalliklari sonini oshiradi. Demak, taraqqiyot hali uzoq vaqt bizlarning oldimizga ko'ndalang muammolarni chiqarib tashlaydi. Shu sabab kasal bo'lmaslik uchun tibbiyotda eng to'g'ri yo'l buyuk tabiblarimiz qoldirib ketgan buyuk meros: badantarbiya qilish, sport bilan muntazam shug'ullanish, toza havoda nafas

olish, toza suv ichish, hamma narsada me'yorga amal qilish, tozalikka rioya qilish, haromdan chekinish, doim toza taomlar iste'mol qilish, toza kiyinish, uyini, xonasini, narsalarni toza saqlash, mehnat qilish, o'z vaqtida uxlab

dam olish, harakatdan to'xtamaslik, doim yaxshi narsalarni o'ylash, kelajakka ishonch bilan qarash, hech bir inson hayotida bir marta bo'lsa ham kasallanmaydi.

Xulosa

Tibbiyot sohasidagi qilinayotgan ishlar, rivojlanish istiqbollari turli tuman bo'lib, bu biz insoniyatdan o'ta aql bilan ish yuritishni, ya'ni har bir bemorni davolashda unga qo'yiadigan tashaxis qanchalar muhim ekanligi, davolash usullarini va xato qilinmasligini har bir tabib, shifokor albatta bilishi va anglamog'I shart. Bu yerda bitta inson taqdiri demak butun millat taqdiri yotibdi desak ham mubolag'a bo'lmaydi. Shunday ekan tibbiyot sohasini o'qigan har qanday yosh avlod birinchi navbatda insonlarni sevishi, mehr ko'rsata olishi sahrat. Aks holda u tibbiyot sohasida umuman ishlay

olmaydi. Insonning salomatligi, uning har qanday og'ir sharoitda ham tibbiyot sohasi mutaxassisarlari tomonidan asrab qolinishi bu katta mardlik va jasorat deyishga arzigulik faxr va iftixorli kasb egalari shundaki, ular o'z hayotlari evaziga o'zgalay hayotini asrab qolishga, ular uchun jon bera olishga qodir bo'lishadi. Shifokorga ishi tushmagan inson bo'lmaydi. Hech kimga ish topilmay ishsizlik kuchaygan davrda ham bu kasb egalari doim ish topiladi. Biz insonlar tibbiyot sohasi odamlari oldiga ko'pchilik hollarda murojaat qilmaymiz, kasallik kuchayib ketgach boramiz. Keyin aybni ularga ag'daramiz. Bu esa har bir mo'min musulmon uchun katta gunohdir. Ana shu gunohni bilib bilmay qilamiz va Yaratganning qahriga uchrab, har turli dardga muhtalo bo'lamiz. Agarda har bittamiz avvalo birovni ayblamay o'zimiznin ishlarimizga tavba tazarruda bo'lganimizda hech kim kasal ham bo'lmasdi, albatta. Xullas, ezgulik yo'lida xizmat qilayotgan millionlab tibbiyot sohasidagi shaxslar bor ekan, biz butun insoniyat ulardan butun umr minnatdormiz, Yaratgan doim o'zi ularni qo'llagay, ishlarida yuksak cho'qqilarni tilab qolamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Tibbiyot tarixi. X.Rustamova., N.Storajova. T., 2003.
2. Janashiya P.X., Shevchenko N.M. Shifokorlar uchun qo'llanma 2010.
3. Jefri G. Suyak-muskul tizimini jismoniy tekshirish. 2-nashr 2018
4. G'oziyev E., Psixologiya fani XXI asrda, T., 2002.
5. Internet saytlari
6. Tibbiyot.uz
7. Ziyoz.uz
8. Fiziologiya.uz
9. Tarix.uz

